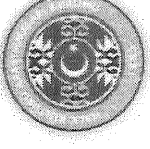

INTERNATIONAL
VISION
UNIVERSITY

KATILIM BELGESİ

T.C. Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu ile, Makedonya-Valandova Çatıki Hidirrelez Bahar Şenlikleri Derneği ve

Gostivar Uluslararası Vizyon Üniversitesi'nin birlikte düzenledikleri ve 06-10 Mayıs 2016 tarihlerinde

Makedonya'nın başkenti Üsküp'te düzenlenen **21 ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU**'na bildiri ile iştirak eden

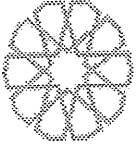
Şayın, Dr. Müstüme Melis ÇELİKTAŞ'a

Bu onur belgesi, şükran duygularımızın ifadesi olarak, saygularımızla takdim edilmiştir. 09.05.2016.

Prof. Dr. Fadıl HOCA
Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü

Prof. Selami TAHİR
Sempozyum Başkanı

Prof. Dr. İrfan Ü. NASRATTINOĞLU
T.C. HKAK Genel Başkanı

INTERNATIONAL
VISION
UNIVERSITY

**21. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ
SEMPOZYUMU**

**21-БИ МЕЃУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ ЗА ТУРСКА
КУЛТУРА**

ve

***KARMA TÜRK SANATLARI SERGİSİ
ÜSKÜP-SKOPJE MAKEDONYA***

07-09 MAYIS 2016

BİLDİRİLER

ve

KATALOG

**Yayına Hazırlayan
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU**

Ankara, Ağustos 2016

ISBN: 978 – 9944 – 5263 – 5 – 7

Baskı

Fark Dijital ve Ofset Baskı Merkezi Ankara / 0312 434 47 40 - 41

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI Matbaa Sertifika No : 30861

ÖNEMLİ NOT: Kitapta yer alan bildirimlerdeki görüş ve düşünceler ile, yazıların bilim, dil ve imlâ sorumlulukları, bildiri sahiplerine aittir.

Sempozyum Onursal Başkanları

Почесен претседател на симпозиумот

Ömür ŞÖLENDİL (TC.Üsküp Büyükelçisi)

Prof.Dr. Fadıl HOCA (Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü)

Prof.Dr. İrfan ÜNVER NASRATTINOĞLU (HKAK Genel Başkanı)

Sempozyum Başkanı - Претседател на симпозиумот

Prof. Selami TAHİR (Makedonya)

Sempozyum Genel Sekreteri – Генерален секретар на симпозиумот

Dr.Salih ÜNVER (HKAK Genel Sekreteri)

Bilim Kurulu - Научен совет

Prof.Dr. Yusuf HAMZAOĞLU (Makedonya)

Prof.Dr. Arif AGO (Makedonya)

Prof.Dr. Sevim PİLİÇKOVA (Makedonya)

Prof.Dr. Nazim İBRAHİM (Makedonya)

Prof.Dr. Celil NAGİYEV (Azerbaycan)

Prof.Dr. Nuran KAYABAŞI (Türkiye)

Prof.Dr. Özlen ÖZGEN (Türkiye)

Prof.Dr. Mediha GÜLER (Türkiye)

Prof.Dr. Ali Rafet ÖZKAN (Türkiye)

Prof.Dr. Fuat YÖNDEMLİ (Türkiye)

Prof.Dr. Babahan Muhammed ŞERİF (Özbekistan)

Prof.Dr. Danuta CHMIELOWSKA (Polonya)

Prof.Dr. Gülzura CUMAKUNOVA (Kırgızistan)

Prof.Dr. Stephan VARBAN (Moldova)

Prof.Dr. Cengiz HAKOV (Bulgaristan)
Prof.Dr. Tuncer GÜLENSOY (Türkiye)
Doç. Dr. Abdülmecit NUREDİN (Makedonya)
Doç.Dr. Mensur NUREDİN (Makedonya)
Doç.Dr. Gülin ÖĞÜT EKER (Türkiye)
Doç.Dr. Zeki BOYRAZ (Türkiye)
Doç.Dr. Osman EMİN (Makedonya)
Doç.Dr. Garip KARTAL (Makedonya)
Doç.Dr. Aktan AGO (Makedonya)
Doç.Dr. Afaq RAMAZANOVA (Azerbaycan)
Doç.Dr. Feride TAGİROVA (R.F.Tataristan)
Yrd.Doç.Dr. Şevket ÖZNUR (K.K.T.C.)
Yrd.Doç.Dr. H.Serpil ORTAÇ (Türkiye)
Yrd.Doç.Dr. Meral BÜYÜKYAZICI (Türkiye)
Yrd.Doç.Dr. Hatice TOZUN (Türkiye)

Düzenleme ve Yürütme Kurulu - *Организационен и извршен одбор*

Dr. Şenol TAHİR (Makedonya)
Salih ÜNVER (Türkiye)
Deniz ÜNVER (Türkiye)
Şahpaz MOLALİ (Makedonya)
Zehriyan SALİH (Makedonya)

İÇİNDEKİLER

Prof.Dr.Müzeyyen BUTTANRI (TC)	7
Prof.Dr.Naciye ATA YILDIZ (TC)	18
Prof.Dr.Kerime ÜSTÜNOVA (TC)	26
Prof.Dr.Ramazan DURMAZ (TC)	30
Prof.Dr.Mariya LEONTİK (MC)	48
Prof.Dr.Tamilla ALİYEVA (Azerbaycan)	60
Prof.Dr.Cengiz HAKOV (Bulgaristan)	67
Harid Fedai (KKTC)	73
Prof.Dr.Mahmut ÇELİK (MC)	95
Doç.Dr.Ayfer YILMAZ (TC)	105
Doç.Dr. Aktan AGO (MC)	115
Yrd.Doç.Dr.Nazlı Rânâ GÜREL (MC)	120
Doç.Dr. Osman EMİN (MC)	128
Doç.Dr. Garip KARTAL (MC)	138
Dr.Dragitsa JIVKOVA (MC)	147
Doç.Dr.Mensur NUREDİN (MC)	154
Doç.Dr. Aydan HANDAN(Azerbaycan)	161
Doç.Dr.Bekir KOÇLAR (TC)	164
Yrd.Doç.Dr.Selçuk Kürşat KOCA (MC)	174
Yrd.Doç.Dr.Zeki GÜREL (MC)	183
Doç. Dr. Gözde ÇOLAKOĞLU SARI (TC)	193
Doç.Dr. Deniz DEMİRARSLAN (TC)	205
Doç.Dr.Ayşe TANRIVER CELASİN (TC)	215
Doç.Dr.Bülent BAYRAM (TC)	225
Doç.Dr.Feyzi ERSOY (TC)	239
Doç.Dr.Habibe YAZICI ERSOY (TC)	252
Doç.Dr.Mehmet Ali YOLCU (TC)	260
Okt.Esra EMİN YAŞAR (TC)	267
Yrd.Doç.Dr.Ertuğrul KARAKUŞ (MC)	274

İbrahim BALTALI (Yunanistan)	284
Yrd.Doç.Dr. Bünyamin TAŞ (TC)	292
Doç. Nuran ÖZTÜRK – Araş.Gör. Bilge GÖLLÜ (TC)	307
Dr. Müslüme Melis ÇELİKTAŞ (TC)	323
Yrd.Doç.Dr.Ülkü KARA DÜZGÜN (TC)	334
Yrd.Doç.Dr.Abdülkadir ATICI (TC)	343
Yrd.Doç.Dr.Ayhan KARAKAŞ (TC)	355
Araş.Gör. Hasan CUŞA (TC)	369
Araş.Gör.Esra ÖZKAYA (TC)	374
Okt.Fatma Nilhan ÖZALTIN (TC)	388
Okt. Deva ÖZDER (TC)	399
Okt.Funda BUGAN(TC)	406
Özlem KURT (MC)	417
Yrd.Doç.Dr.B. ÇAĞLAYAN – Dr.İ. KACELİ (ARNAVUTLUK)	424
Öğr.Gör. Ulviye ÖZÖNDER AYDIN (TC)	431
Prof.Dr.Mediha GÜLER – Şener KÜÇÜKTEPE (TC)	440
Araş.Gör. Emine Serpil KOYUNCU (TC)	449
Okt. Süreyya DOĞAN (TC)	458
Birdal Can TÜFEKÇİ (TC)	468
R. Gülenay YALÇINKAYA	473
Öğr.Gör.Ülkü KÜÇÜKKURT - Doç.Dr.Naile Rengin OYMAN (TC)	482
Zeynep GÜRMAN - Doç.Dr.Naile Rengin OYMAN (TC)	491
Nevin BALTA (TC)	500
KATALOG	513
ETKİNLİKTEN GÖRÜNÜMLER	531

V. YÜZYIL AK HUN- SASANİ MÜCADELELERİNE GENELBİR BAKIŞ

Arş. Gör. Dr. Müslüme Melis ÇELİKTAŞ*
(Türkiye)

ÖZET

Var oluşları tahminen 1-2. asra dayanan Ak Hunlar'ın tarih sahnesinde görünmeleri 5. ve 6. asırlardır. Orta Asya'daki Hun devletinin parçalanması ile batıya doğru ilerleyen siyasi teşekküllerden biri olan Ak Hunlar, söz konusu dönemlerde Doğu İran'da Sasani şahlarından Bahram, Firuz ve Kavad ile mücadelelerde bulunurlar. Hindistan'da ise ikinci büyük Hint İmparatorluğu olan Guptaların en güçlü hükümdarlarından Skandagupta ile yaptığı mücadelelerin sonucunda Kuzey Hindistan'dan Orta Hindistan'a kadar olan bölgeleri hâkimiyetleri altına alarak tarihe damgalarını vurmaya başlarlar. Bu doğrultuda çalışmamızda 5. yüzyılda Ak Hunların Sasani şahları ile yapmış olduğu mücadeleleri ele alacağız.

Anahtar kelimeler: Ak Hun, Kuzey Hindistan, Sasani, Firuz, Hürmüz, Aksungur

The General Assessment of The Wars of The White Huns and The Sasanian Empire in 5th century

Abstract

The White Huns whose existence dates back to the around 1th and 2nd century, appeared on the stage of the history in the 5th and 6th century. With the disintegration of the Huns in the Central Asia, the White Huns who is one of the political formations, progressive westward, combatted with Bahram, Firuz and Kavad are which of Sausanid Shabs in the mentioned period in the eastern Iran. In the wake of the fight with Skandagupta one of the most powerful emperor of the Guptas which is the second largest Indian empire, the White Huns were able to hit their mark on the history by taking under the domination of the regions from the northern India to the middle India. In our study, I will analysed the fights between the White Huns and Sassanid Shabs in the 5th century.

Key Words: White Hun, Sasanian, Firuz, Hürmüz, Aksungur

Var oluşları M.Ö. 4000'lere kadar gitse de ortaya çıkışları IV. ve VI. yüzyıllar olan, çeşitli vesikalarda Eftalit, Hūōa, Haytal, I-ta, Ye-ta gibi isimlerle anılan Ak Hunlar, batıya ilerleyen soydaşları gibi ilk başlarda küçük kabilelerden oluşmaktadır (Kafesoğlu, 1986: 82; Chavannes, 2006: 224). Çin yazarları, Ak Hunların ilk defa VI. yüzyılın başlangıcında Amu Derya civarlarında, Juan Juan şanyüsünün oğlu Shelun'un kardeşi ile birlikte batıya çekildiği esnada ortaya çıktıklarını söylerken (Konukçu, 1973: 54); ünlü ilim adamı Enoki ise onların ilk çıkış yerleri olarak Toharistan'ı göstermekte ve daha sonra Amu Derya'yı geçerek Bakteria'dan Belh'e geldiklerini ifade eder. Ayrıca bu ilim adamına göre Ak Hunlar, Bakteria'da oturmakta olan Kuşan-

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, melis644@hotmail.com.

Kidariteleri'ni güneye sürüp 456/457 senesinde Toba /Wei sarayına elçi göndermeleri ile Çin kaynaklarında yer alır (Enoki, 1955: 231-236). Çin Hanedan Tarihlerinden biri olan Liang Shu'da Ak Hunların Turfan bölgesine giren kabilelerden oldukları, Çin Hanlarının kuzey harpleri sırasında onlara destek verdikleri ve Yüan Wei'ler zamanında Sang-Chien yöresinde oturdukları yazmaktadır.

Çin kaynaklarından Liang Shu'dan başka T'o-ba Wei Shu'da Ak Hunlar hakkında onların bir süre Çin Seddi'nin kuzeyinde oturdukları sonra Kin Shan yolu ile Hotan'ın doğusuna ardından da Sogdiana'yı yurt olarak seçtikleri tarih kaynaklarında yer almakta ve söz konusu coğrafyada diğer Hun boyları ile birlikte varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir (Konukçu, 1973: 73).

M.S. 400 yıllarında Juan Juanların baskısı altında, Cungarya steplerinde bulunan Ak Hunlar 425'lerde güçlenerek bir kısmı Kidara bölgesini içine alan Yüeh-chi topraklarını nüfuzları altına alır (Gömeç, 2012: 363). Bu sırada Sasani yönetiminin başında sadece zaferleriyle değil, cesurluğu ile de adından söz ettiren Bahram Gur (420-438) vardır. Batılların barbar olarak adlandırdığı Büyük Hun soyundan olan Ak Hunlar, İran Platosuna girerek günümüzdeki Tahran yakınlarındaki Rey'e kadar ilerler (McGovern, 1939: 410). Böylece Ak Hun ve Sasaniler karşı karşıya gelir. Söz konusu dönemde Sasani Şahı olan Bahram Gur, yapılacak olan istilaya karşı koyamayacağını düşünür ve istiladan vazgeçmeleri için Ak Hunlara yüklü miktarda para teklif eder. Bu fikir Ak Hun hükümdarının da aklına yatar Aksungur, Firuz'un ayaklarına kapanmasından çok memnun olur. Behram Gur, ani bir darbe vurarak Ak Hun ordusunu bozguna uğratar (Gömeç, 2012: 364). Bu bozgun sırasında Ak Hun hükümdarı ölür, karısı esir alınır ve daha önce yapılan anlaşma gereği alınan paraların hepsi geri verilir (Biswas, 1973: 21-22; Mc Govern, 1939: 410). Bu savaşın en önemli sonucu iki ülke arasındaki sınırın Amu Derya (Ceyhun) olmasıdır (Gömeç, 2012: 364).²⁷¹

Behram Gur öldükten sonra tahta Yezgird (438-457) çıkar ve Ak Hunların 454 yılında Yezgird'e karşı üstün gelmesine kadar (Gömeç, 2013: 13) Ak Hun ve Sasaniler arasındaki mücadeleler devam eder (Aradi, 2001: 40). Bu başarısızlık Yezgird'in o güne kadar elde ettiği başarıların bir anda silinmesine neden olur (McGovern, 1939: 410).

Yezgird'in ölümüyle 457 yılında Sasani yönetiminde iç karışıklıklar baş gösterir. Söz konusu karışıklığın temel sebebi her devlette olduğu gibi taht kavgasıdır. Hürmüz ve Firuz adında iki oğlu olan Yezgird, ölmeden önce tahta küçük oğlu Hürmüz'ün geçmesini vasiyet eder. Firuz'u ise Sicistan'ın valisi olarak atar (Konukçu, 1973: 77; Aradi, 2001: 40; Mc Govern, 1939: 411). Kardeşinin tahta geçtiğini öğrenen Firuz ileri gelenlerin desteğini alır ve Amu Derya'ya hücum edip amacına ulaşmak için de Ak Hun hakanı Aksungur'dan yardım ister. Aksungur önce Firuz'un haklı olup olmadığını araştırır. Ak Hun Hakanı Aksungur (Kun Kan) Firuz'a bazı şartlar öne sürerek (Konukçu, 1973:

²⁷¹ Söz konusu savaş 427 Kuşmihan Savaşı'dır. (bkz. Konukçu, 1973: 75).

77; Gömeç, 2012: 365) ona yardım etmeyi kabul eder ve otuz bin kişilik güçlü bir ordu gönderir. Bu katılımla Firuz savaş meydanında kardeşini yenerek 458 yılında Sasani tahtına çıkar (Skrine- Ross, 1899: 130-138; Burry, 1889: 306; Biswas, 1973: 22; Mesûdi, 2011: 232). Pek çok hediyelerle mükâfatlandırılan Ak Hun kuvvetleri Firuz'un tahta çıkışını sağladıktan sonra memleketlerine geri döner. Firuz, Aksungur'a verdiği söz gereğince Ceyhun üzerindeki Tirmiz'i Ak Hunlara bırakır (Gömeç, 2012: 366; Burry, 1889: 18-22; De Guignes, 1923: 202; Litvinsky, 1996: 143). Böylece Türkler doğuda Tarım Havzası'nın batı bölümüne, kuzeyde Amu Derya - Sır Derya arasındaki Maverâünnehir ve Tanrı Dağları'na kadar olan yerlerde hüküm sürmeye başlar (Gömeç, 2012: 366; Gömeç, 2013: 13)²⁷².

Sasani topraklarında yapılan anlaşmada Firuz, vermesi gereken savaş haracını vermeyi reddeder ve Ak Hunlarla araları yeniden bozulur. (Mc Govern, 1939: 411). Bunu körükleyen olaylardan biri de, barış müzakerelerinden birinde Firuz'un, kendi kızının veya kardeşinin Aksungur ile evlenmesi hakkında söz vermiş olmasıdır. Aksungur, Firuz'dan bu şartı yerine getirmesini ister. Firuz bu evliliğe taraftar değildir çünkü kızının veya kardeşinin bir Türk ile evlenmesini istemez. Bu yüzden Firuz bir hile düşünür ve kızı ya da kız kardeşinin yerine sarayında bulunan bir cariye prenses olarak yollamaya karar verir. Cariyeyi bir heyet ile Aksungur'a gönderir. Fakat söz konusu sahtekârlığın bir gün ortaya çıktığında hayatına mal olacağını düşünen cariye Ak Hun hükümdarına her şeyi anlatır. Aksungur, cariyeyi affeder ancak Firuz'un gerçek kişiyi göndermemesine çok kızar. Bunun üzerine Firuz'a kendi silahı ile karşılık vermek ister. Sasani sarayına gönderdiği elçisi, Firuz'dan Ak Hunlar'a yardım etmesi için kuvvet yollamasını söyler. Firuz birkaç komutan gönderir. Onlar, Ak Hun ülkesine vardıkları zaman pusuya düşürülür. Komutanların bir kısmı ölür ve bir kısmı da sakat olarak Firuz'a geri gönderilir. Firuz, Aksungur'un neden böyle bir sahtekârlık yaptığını hemen anlar ve böylece sahte prenses göndermenin cezasını subaylarının öldürülmesiyle ödemiş olur. Firuz, Ak Hunlar karşısında kırılan gururunu onarmak ve onlara bir ders vermek için sefer hazırlıklarına girişir. Ordusu ile beraber Türkmenistan'a doğru ilerler. De Guignes'in bahsettiği Ak Hunlar'ın sınır kasabası olan Balâm'ı ele geçirir. Muhtemelen burası daha önce ikamet ettiği Talekan'dır (De Guignes, 1923: 204). Fakat Firuz, Aksungur ile karşılaşma imkânı bulamadan kendi topraklarına dönmek zorunda kalır. Yaklaşık on yıl kadar bir süre içinde Ak Hunlar ve Sasaniler arasında çok önemli gelişmeler yaşanmaz.

IV. yüzyılın sonlarında Hindikuş'u geçip Gandhâra'ya ulaşan Ak Hunlar burada Hindistan'ın ikinci büyük imparatorluğu olan Gupta

²⁷² Tabarî bu sınırları Gürcistan'dan Belh (Bakteria) ve Badahşan'ı içinde alan Toharistan'a kadar şeklinde tanımlarken Dinaveri de bu sınırlara Zabulistan'ın da tabii olduğunu ifade eder. (bkz. Biswas, 1973: 23).

İmparatorluğu²⁷³ ile karşılaşır. Bu imparatorluğun başına yeni geçmiş olan Skandagupta (454) Ak Hunların Gupta İmparatorluğunun topraklarına girdiğini fark eder ve hemen savunmaya geçer (455-470)(Basham, 1955: 366-369). Hunların yaptığı bu akın Gupta İmparatorluğuna ait Bhitari yazıtlarında kayıtlıdır.²⁷⁴ Buna benzer bir metin Cunagadh yazıtlarında da vardır ancak burada Skandagupta'nın düşmanları Ak Hunlar- Hūōa olarak değil de Mleccha²⁷⁵ olarak anılır. Mleccha'ların Hūōalar ile aynı kabile olduğu Cunagadh yazıtında şu şekilde ifade edilir (Biswas,1973: 49).

“nçpati-guōa-niketap skandaguptap pçithuṣṛāp pitari sura-sakhitvam prāptavaty ātma-śaktyā// api ca citameva tena prathayaṣṭi yaṣāṣsi yasya ripavo-api āmūlabhagna-darpāniva... Mlecchadeṣeshu.”

(Babası tanrıların bir arkadaşı pozisyonuna geldiğinde (öldüğünde) Skandagupta krallık makamında büyük bir onur kazandı; - Mlecchaların ülkesinden olan düşmanları onun büyüklüğünü gördü... zafer kazandı.)

Bahsi geçen yazıtlar ışığında Skandagupta'nın döneminin başlarında ya da 454 yılında yenilgiye uğratması konusu ile Mlecchalar, Hūōalar yani Ak Hunlar olduğu oldukça açıktır (Thaplyal, 2012: 259; Majumdar- Altekar, 2007: 177)²⁷⁶. Onların 454-465 yılları arasındaki Hindistan'daki varlığı bu döneme ait Sasani tarzı paralarda da görülür. Söz konusu tarihlerde Gupta ve Ak Hunlar barışçıl bir şekilde yaşar.(Biswas, 1973, 50,52) McGovern'a göre Skandagupta Hūōaları birçok kez yenilgiye uğratır ve Gupta imparatorluğu onların saldırısından neredeyse hiç etkilenmez. Ancak bazı ilim adamlarına göre yaklaşık 465 yıllarında Skandagupta Hūōalar ile yaptığı savaşta onlara karşı koyamaz (Smith, 1924: 328) yenilir ve orada hayatını kaybeder (467) (Thaplyal, 2012: 261; Smith, 1924: 310; Bayur, 1987: 86)²⁷⁷. Bu mücadeleyi

²⁷³ Kushān İmparatorluğunun dağılması ile 4. asrın başlarında da siyasi dağılma devam etmiştir. Bu dönemde Kushāōlar Batı Penjap'a, Sakalar ise Gucerat ve Malva'nın bir kısmına hükmediyorlardı. Kuzey Hindistan'ın geriye kalan diğer bölgeleri de küçük devletler tarafından yönetilmekte idi. (bkz. Majumdar, 1954: 1) Bu sırada Magadha ülkesinde askeri niteliklere sahip olan Chandragupta adında bir lider tahminen M.S. 275 (320-321) yıllarında devletinin sınırlarını Magadha'dan Allahabad'a kadar genişletti. (bkz. Bayur, 1987: 83) Bu dönemde Hindistan'ki küçük beylikleri de kendilerine tabi tutan Guptalar Hindistan'ın kuzeyinin yönetimini ele geçirmiş ve Maurya İmparatorluğundan sonra gelen ikinci büyük İmparatorluk olmuştur. Bilim, sanat ve dini açıdan pek çok konuda kendilerini geliştiren Gupta İmparatorluğu döneme ilim adamlarının da kullandığı "Altın Çağ" ı yaşatmışlardır. (bkz. Majumdar, 1954:112-153)

²⁷⁴ Hintli ilim adamlarının araştırmalarına göre Gupta İmparatorluğuna karşı ilk Hūōa akını Bhitari taş stünuna kaydedilmiştir. Burada bahsi geçen akından sonra Gandhāra'yı Mihirakula'nın dedesinin yönettiği bilinir ki onun da Bhitari sütunundaki Hūōalar ile aynı kavimden olması oldukça muhtemeldir.(bkz. Biswas, 1973: 48).

²⁷⁵ Mleccha: yabancı, barbar, Ari olmayan ırk, Sanskrit konuşmayan ve Hindu olmayan ırk, tarım ve silah yapımı ile geçinen kişi. (bkz. Williams, 2004: 837)

²⁷⁶ Ayrıca bazı ilim adamlarına göre Skandagupta'nın Hūōalara karşı elde ettiği zafer Somadeva'ya ait bir Hint eseri olan Kathāsaritsāgara'da yer alan kral Vikramāditya hikâyesinde de geçmektedir. (Majumdar- Altekar, 2007: 177)

²⁷⁷ Bazı kaynaklara göre Ak Hunlar 470 yılında Skandagupta'nın ölümünden sonra çıkan taht anlaşmazlıklarından dolayı Gupta İmparatorluğu zayıf düşer ve Ak Hunlar da bu zayıf

Hâdîların kazandığı konusunda elimizde kesin kanıtlar olmasa da söz konusu dönemde paraların ekonomik duruma göre yorumlanmasından bu sonuca varılmaktadır (Thaplyal, 2012: 261; K.Majumdar, 1992: 246)²⁷⁸.

Upendra Thakur, Aitreyi Biswas, Ramend Chandra Thakur, Vincet, A. Smith gibi Hintli yazarların eserleri ışığında bu dönemlerde Gupta – Ak Hun ilişkisinden hiçbir yerde bahsedilmemesinden vardığımız sonuca göre V. yüzyılın son çeyreğine doğru Ak Hunlar Sasani topraklarını ele geçirmek için Doğu Malva'ya doğru yola koyulur. (Majumdar, 1954: 27; Dutt, 2000: 53)

Ak Hunların içişlerine karışmasına daha fazla dayanamayan Firuz 475 senesinde Aksungur'a karşı yeni bir sefer düzenler ve Sasani- Ak Hun arasındaki savaşlar yeniden başlar. Aksungur bu kez gerçekten Firuz'a iyi bir ders daha vermek ister. Türklerin savaş usullerinden olan "Turan taktiği" ile ona bir sürpriz hazırlar. Sonuç olarak da Ak Hunlar, Firuz'la bir ovada karşı karşıya gelir. Aksungur'un emri ile Ak Hun kuvvetleri geri çekilmeye başlar. Ovanın gerilerinde bulunan dağlık bölgeye doğru çekiliyor gibi gözükürler. Geçitler geride bırakıldıkça birkaç Ak Hun kuvveti de kendilerini gizler. Firuz, Aksungur'a karşı kolay bir zafer kazanacağı hevesi ile geçitlere hiç emniyet tedbiri almadan girer. Adamları kendisinin hatalı olduğunu söylemeye bile cesaret edemez. Bu sırada Sasani ordusunda Bizans İmparatoru Zenon'un (474 – 491) elçisi de bulunur.²⁷⁹ Herkes Firuz'un düşman üzerine tedbirsiz olarak gidişine şaşırır ve Sasani büyükleri ve kumandanlarının da desteği ile nihayet Zenon Firuz'a yaptığı hatayı söylemeye cesaret eder. Ancak her şey için çok geçtir. Sasani ordusu çember içine alınmaktan kurtulamaz.

Firuz'un bu durumda Aksungur'a giderek aman dilemesi gerekir. Aksungur Firuz'u bizzat kendi ayaklarına kapanması şartı ile bağışlayacaktır. Büyük Sasani şahının yere kapandığı görülmüş şey değildir. Karasızlık içinde sıkıntılı anlar geçiren Firuz, din adamları ile görüşür. Onlar bir şahın ancak Zerdüşt önünde eğilebileceğini söyler. Bu sırada Firuz'un aklına parlak bir fikir gelir. Şayet güneş doğarken Aksungur'un ayaklarına kapanırsa, bu

---

durumdan yararlanıp Gupta İmparatorluğunun topraklarını ele geçirmeye başlarlar. (Roux, 2004: 81)

²⁷⁸ Bazı ilim adamlarına göre Ak Hunlar Skandagupta'taya karşı koymak için söz konusu dönemde Hindistan'da bulunan Nāga devleti ile ittifak yaparlar. (bkz. Thaplyal, 2012: 261–262) Nāga Sanskrit dilinde yılan anlamına gelmektedir (bkz. Williams, 2004: 532) Ünlü Hint destanlarından olan Mahābhārata Destanının'da da Nāgalar Yılan Tanrılardır. Ayrıca Purānalar ve başka efsanelerde de Sri Lanka'nın Moriyana krallığının ikinci kralı Kaşyapa'nın Keşmir vadisini insanlarla doldurduğundan söz edilir. Kaşyapa'nın üç karısından ilkinden Nāgalar, ikincisinden Pişāçalar ve üçüncüsünden de Yakshasalar ve Rākshasalar doğmuştur. Nāgalar'ın gerçekte de yaşamış olan bir toplum olduğu güçlü bir ihtimaldir ki Hindistan'ın yedi büyük bölgesinin adından biri de Nāgadvīpa'dır. Bugünkü Nāgpur kenti de o dönemlerden kalmış olsa gerektir. Bu ırk büyük olasılıkla Hint olmayan bir ırktır ve tarihi özellikleri efsaneleşerek mitoloji içindeki yerini almıştır. Tabii ki bu özelliklerinin en başında da yılan tapmaları gelmektedir. (bkz. Kaya 2002: 130), (Ayrıca Nāga Devleti için bkz. Jayaswal, 1933: 53-55).

²⁷⁹ Procopius bu elçinin isminin Eusibios olduğunu söyler. (bkz. Dewing, Procopius, 2005: 13).

hareketi dolaylı olarak kendisini küçük düşürmez. Din adamlarına fikrini anlatır, onlar da uygun bulur. Firuz, Sasani elçilerini Aksungur'a göndererek ayaklarına kapanmayı kabul ettiğini bildirir. Yalnız merasim sabaha karşı icra edilecektir. Aksungur bu teklifi onaylar. Firuz, Aksungur'un yanına gelir. Sabah vakti, güneş ışıklarını dünya üzerine gönderirken, Firuz yüzünü ona çevirerek Aksungurun ayaklarına kapanır. Sasani ve Ak Hun askerleri bu manzarayı ibret içinde izler. Aksungur, Firuz'un ayaklarına kapanmasından çok memnun olur (Gömeç, 2012: 366-367; Konukçu, 1973: 80; Ögel, 1987: 77-78).

Bunun ardından Firuz 475 senesinde Ermenistan taraflarında çıkan karışıklıklar için o bölgeye gider. Firuz, Ermenistan dönüşünde Ak Hun meselesini kesin olarak neticelendirmeye karar verir. Kendi kumandanlarından Suhra'yı Sicistan'a vali olarak gönderir. Firuz, Ak Hunlara karşı sefer hazırlıkları yaptığı sırada Sasani sarayının ileri gelenleri ondan böyle bir girişimde bulunmamasını söyler. Firuz içindeki intikam ateşi yüzünden onları dinleyecek durumda değildir. O, kırılmış gururunu tekrar kazanmak ister.

Firuz Aksungur'a verdiği sözü bozma taraftarı gibi görünmeden bazı hilelere başvurur. Vaktiyle iki devlet arasında sınırı tespit edilen sütunu filler yardımı ile Ak Hun arazisinin içlerine doğru çektirir. Ak Hun hükümdarı, Firuz'un akıllanmadığını anlar. Bu defa ona gerçekten iyi bir ders vermesi gerekir. Firuz'a sınırın çekilmesinden dolayı savaş ilan eder. Sasani ordusu savaş alanına gelmeden önce Aksungur derin hendekler kazdırır. Üstlerini dallarla ve toprakla örttürür. Sadece kendi askerlerinin bildiği küçük geçitler bıraktırır. Kuvvetleriyle savaş alanına gelerek mevzilenir. Harp başlar başlamaz Aksungur geri çekilme işareti verir. Firuz, Aksungur'un mağlubiyetinden kurtulmak için gerilediğini sanar. Ordusunu saldırıya geçirir. Üstü dallarla örtülü hendeklerin üzerlerinden yürürken ağırlığa dayanamayan ağaçlar çöker. Süvariler ve diğer bir kısım Sasani askeri düştükleri tuzaktan çok geç haberdar olur. Pek çok Sasani askeri ölür ve Firuz da bunların içindedir. Karargâhtaki birçok din adamı ve Firuz'un kızı da ele geçirilir. Sicistan valisi Suhra, yanındaki Sasani kuvvetleri ile süratle Ak Hunlar'a saldırır. Bu ordunun 100.000 kişiden ibaret olduğu söylenir. Suhra, Merv'e doğru hareket eder ve buradan Aksungur'a tehdit dolu bir mektup yazar. Aksungur, ona savaşın kendisi tarafından değil, Firuz tarafından başlatıldığını bildirir. Merv'den Kuşmihan'a gelen Suhra, Ceyhun Nehri'ni de geçmiş ve Beykend önlerine kadar ilerler. Sonunda Aksungur'la bir barış anlaşması yaparak memleketine döner (Gömeç, 2012: 369; De Guignes, 1923: 208; Konukçu, 197: 80-81).

Suhra'nın yardımı ile Firuz'un en küçük oğlu Kavad (488 -531) Sasani tahtına oturur (Gömeç, 2012: 368; Ross- Skrine, 1899: 26; Aradi, 2001: 41). Kavad devrinde (488 -531) devlet içten sosyal çöküntüler içinde çalkalanmaya başlar (Darjee, 2009: 26). M.S. 488'de Mazdek isimli biri Mani inancındaki *ikili telâkki* (aydınlık-karanlık, iyilik-kötülük mücadelesi) üzerine

sosyal huzursuzlukları da ekleyerek, o tarihlerde yorulan ve iktisadi darlık içine düşen topluluğu kurtarmak iddiası ile düşüncelerini yaymaya başlar. Buna göre insanların huzurunu bozan iki şey vardır: biri servet, diğeri kadın. (Pourshariata, 2008: 82; Gömeç, 2012: 370) Bunların her ikisi de herkesin ortak malı olduğu takdirde yeryüzünden kötülük kalkacaktır. Neticede arazi ve servet sahiplerine karşı kışkırtılan halk, Mazdek ve müritleri tarafından ayaklandırılır. Din adamları ve asiller öldürülür, kadınlar tecavüze uğrar, evler ve konaklar yağmalanır. Devletin daha iyiye gideceği konusunda Mazdek'e inanma gafletinde bulunan Kavad zindana atılsa da (488-496 ve 498-531) kız kardeşinin yardımı ile kurtulur ve Ak Hunlara sığınır ve bir Türk kıızı ile evlenir (Gömeç, 2012: 370; Darjee, 2009: 27; Kafesoğlu, 1986: 83; Frye, 1962: 228)²⁸⁰. Ak Hunların 30.000 kişilik Türk gücü ile Kavad bu isyanı

---

²⁸⁰ Bazı kaynaklar Kavad'a yardım eden kişinin karısı olduğunu yamaktadır. (bkz, Biswas, 1973: 24).

KAYNAKÇA

- ARADI, Eva, "The History of White Huns", Mikes International, Den Haag 2001.
BASHAM, Arthur Llewellyn, "The Date of The End of The Reign of Kumāra Gupta I And The Succession After His Death", Bulletin of the School of Oriental and Africa Studies, Sayı. 17, Baskı 2, Haziran, 1955.
BISWAS, Areyi, The Political History of Hūnas, in India, New Delhi 1973.
BURRY, John Bagnell, A History Of The Later Roman Empire From Arcadius to Irene, Vol. I, London 1889.
CHAVANNES, E., Documents sur Les Tou-kiui (Turcs) Occidentaux, Quebec 2006.
DARYEE, T., Sasanian Persia The Rise and Fall of an Empire, New York 2009.
DEGUIGNES, Joseph, Hunların, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumisi, İstanbul 1923..
DUTT, Romesh Chunder, A History of Civilization in Ancient India, New Delhi 2000.
ENOKİ, K., "The Origine of The Ephthalit or White Huns", East and West 3, Bellinghom/Wahington 1955.
FRYE, Richard, N., The Heritage of Persia, Great Britain 1962.
GARRTHWAITE, Gene.R., İran Tarihi, Çev. F.Aytuna, İstanbul, 2007.
GÖMEÇ, Saadettin, Türk-Hun Tarihi, Ankara 2012.
GÖMEÇ, Saadettin, Kök Türk Tarihi, Ankara 2009.
GÖMEÇ, Saadettin, Hindistan'da Türkler, Ankara 2013.
JAYASWAL, K.P., History of India, Lahore 1933.
KAFESOĞLU, İ., Türk Milli Kültürü, İstanbul 1986.
KAYA, Korhan, Hint Mitoloji Sözlüğü, Ankara 2002.
KONUKÇU, Enver, Kuşan ve Ak Hunlar Tarihi, Ankara 1973.
LITVINSKY, Boris Abramovich, The Hephthalite Empire, History of Civilization of Central Asia, vol 3, Paris 1996.
MESÛDİ, Murûc Ez-Zeheb, Çev. D.Ahsen BATUR, İstanbul, 2011.
MAJUMDAR, Arun Kumar, Concise History of Ancient Asia, Delhi 1992.
MAJUMDAR, Ramesh Chandra, The Classical Age, Bombay 1954.
MAJUMDAR, Ramesh Chandra -ALTEKAR, Anant Sadashiv, The Vākātaka-Gupta Age, New Delhi 2007.
MCGOVERN, William Montgomery, The Early Empire of Central Asia, New York 1939.
ÖGEL, Bahaeddin, "Ak Hun Devleti" Tarihte Türk Devletleri, Ankara 1987.
POURSHARİATİ, Parvaneh, Decline Fall of The Sasanian Empire, New York 2008.
PROCOPIUS, History of Wars, Book I, Trans. H.B.Dewing, London 2005.

bastırır ve Mazdek taraftarlarını ortadan kaldırır (502) (Gömeç, 2012: 370). Son derece şanslı Kavad Ak Hunlar'ın yardımı ile üç yıl aradan sonra yeniden tahtına sahip olur bir Ak Hun prensesi ile evlenerek ordusunda da bu kavimden oluşan birlikler kurar (Konukçu, 1973: 97-98; Gömeç, 2009: 50; Garrthwaite, 2007: 96-97).

Kavad, Ak Hunların yardımına karşılık oldukça yüklü bir meblağ ödemiş olmalıdır (Konukçu, 1973: 82) ki verilen bu paradan dolayı da Sasani maliyesi büyük bir sıkıntıya girmekle beraber en önemli iki şehri olan Merv ve Herat'ı da kaybeder. Ak Hunlar, İran'da kazandıkları bu zaferlerden sonra Gāndhāra'yı topraklarına katarak Hindistan'a karşı yeni bir sefer hazırlığına başlar (Aradi, 2001: 41; Biswas, 1973: 25; Mc Govern, 1939: 415).

Sasani topraklarını ele geçirerek yeniden güçlenen Ak Hunlar bu kez daha güçlü bir şekilde Hindistan'a gelir ve 5. asrın sonlarında taht kavgaları ile mücadele halinde bıraktığı Gupta İmparatorluğuna yeniden akınlar düzenler. 6. Asırda Toraman ve Mihiragula gibi çok güçlü hükümdarlara sahip olan Ak Hunlar söz konusu dönemde bu büyük Hint İmparatorluğunun yıkılmasında çok önemli bir yer teşkil eder ve Hindistan coğrafyasında derin izler bırakır.

SONUÇ

Bizans, Çin, Hint, İran, Arap ve İslam vesikalarında farklı isimlerle anılan ve ortaya çıkışları tahminen 5. ve 6. asır olarak kabul edilen Ak Hunlar, Büyük Hun Devletinin dağılması ile oluşan siyasi teşekküllerden biridir. V. yüzyılın ilk çeyreğinde Yüeh-chi topraklarının büyük bir kısmını oluşturan Kidara bölgesini ele geçiren Ak Hunlar söz konusu bölgeye geldiklerinde Sasani hükümdarları ile karşılaşır. Tirmiz bölgesinden Sasani topraklarına giren Ak Hunlar, Horasan'dan ilerleyerek Rey'e kadar ulaşırlar. Batıda Bizans ile mücadele etmek zorunda kalan Sasaniler doğuda da Ak Hun ve Kuşan ittifakına karşı mücadeleler verir. Yapılan mücadeleler sonucunda Ak Hunlara karşı koyamayacağını anlayan Sasani hükümdarlarından Bahram, Yezgird, Firuz ve Kavad Ak Hun hükümdarları ile birçok kez barış anlaşması imzalar. İki devlet arasında yapılan anlaşmalara rağmen Sasani şahlarının anlaşmayı bozmaları sebebiyle mücadeleler devam eder. Söz konusu dönemde Ak Hunlar, Sasani Şahlarına karşı direnir. Birkaç yenilgiye rağmen Ak Hun devleti Sasani devletine üstünlüğünü kanıtlar. Ak Hun devletinin ordusu ve hükümdarlarının gücünü anlayan Sasani devleti artık onlara tek başına karşı koyamayacağını anlar. Diğer bir taraftan Ak Hun devletinin sahip olduğu toprakları ve ipek yolu üzerindeki ticaret yollarını elle geçirmeye çalışan Kök Türk Devleti de Ak Hun devletine karşı koyamaz ve VIII. yüzyılda Kök Türk devleti Sasani devleti bir ittifak kurar. Kurulan ittifak sonucunda Ak Hunlar

ROUX, John Paul, *Türklerin Tarihi*, İstanbul 2004.

SKHRINE, Francis Henry, ROSS, Edward Denison, *The Hearth of Asia*, London 1894.

SMITH, Vincet A., *The Early History of India*, London, 1924.

THOPLYAL, Kiran Kumar, *The Imperial Guptas*, New Delhi 2012.

WILLIAMS, Sir M. Monier, *A Sanskrit- English Dictionary*, New Delhi 2004.

ortadan kaldırılır ve söz konusu topraklar Kök Türk ve Sasani devleti tarafından paylaşılır. Ancak tabiki söz konusu bölgedeki Ak Hunlar tamamen yok olmaz ve farklı devletler olarak karşımıza çıkar.

NOTLAR

²⁸¹ Söz konusu savaş 427 Kuşmihan Savaşı'dır. (bkz. Konukçu, 1973: 75).

²⁸² Tabarî bu sınırları Gürcistan'dan Belh (Bakteria) ve Badahşan'ı içinde alan Toharistan'a kadar şeklinde tanımlarken Dinaveri de bu sınırlara Zabulistan'ın da tabii olduğunu ifade eder. (bkz. Biswas, 1973: 23).

²⁸³ Kushān İmparatorluğunun dağılması ile 4. asrın başlarında da siyasi dağılma devam etmiştir. Bu dönemde Kushāolar Batı Penjap'a, Sakalar ise Gucerat ve Malva'nın bir kısmına hükmediyorlardı. Kuzey Hindistan'ın geriye kalan diğer bölgeleri de küçük devletler tarafından yönetilmekte idi. (bkz. Majumdar, 1954: 1) Bu sırada Magadha ülkesinde askeri niteliklere sahip olan Çandragupta adında bir lider tahminen M.S. 275 (320-321) yıllarında devletinin sınırlarını Magadha'dan Allahabad'a kadar genişletti. (bkz. Bayur, 1987: 83) Bu dönemde Hindistan'ki küçük beylikleri de kendilerine tabi tutan Guptalar Hindistan'ın kuzeyinin yönetimini ele geçirmiş ve Maurya İmparatorluğundan sonra gelen ikinci büyük İmparatorluk olmuştur. Bilim, sanat ve dini açıdan pek çok konuda kendilerini geliştiren Gupta İmparatorluğu döneme ilim adamlarının da kullandığı "Altın Çağ" ı yaşatmışlardır. (bkz. Majumdar, 1954:112-153)

²⁸⁴ Hintli ilim adamlarının araştırmalarına göre Gupta İmparatorluğuna karşı ilk Hūōa akını Bhitari taş stünuna kaydedilmiştir. Burada bahsi geçen akından sonra Gandhāra'yı Mihirakula'nın dedesinin yönettiği bilinir ki onun da Bhitari sütunundaki Hūōalar ile aynı kavimden olması oldukça muhtemeldir. (bkz. Biswas, 1973: 48).

²⁸⁵ Mleccha: yabancı, barbar, Ari olmayan ırk, Sanskrit konuşmayan ve Hindu olmayan ırk, tarım ve silah yapımı ile geçinen kişi. (bkz. Williams, 2004: 837)

²⁸⁶ Ayrıca bazı ilim adamlarına göre Skandagupta'nın Hūōalara karşı elde ettiği zafer Somadeva'ya ait bir Hint eseri olan Kathāsaritsāgara'da yer alan kral Vikramāditya hikâyesinde de geçmektedir. (Majumdar- Altekar, 2007: 177)

²⁸⁷ Bazı kaynaklara göre Ak Hunlar 470 yılında Skandagupta'nın ölümünden sonra çıkan taht anlaşmazlıklarından dolayı Gupta İmparatorluğu zayıf düşer

---

* Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. ulkucaraduzgun@gmail.com

²⁸² Ülke KARA DÜZGÜN, *Türk Destan Kahramanı ve Başkurt Destanlarının Tipolojisi*, Kömen Yayınları, Konya, 2014, s. 67.

²⁸³ F. Kadri TİMURTAŞ, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1981, s. 1-3.

²⁸⁴ V. YE. MAINOGASHEVA, "Güney Sibiry Türk Halkları Kahramanlık Eposunun Tarihi Problemleri", *Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1999, s. 419.

²⁸⁵ Dursun YILDIRIM, "Türk Kahramanlık Destanları", *Türk Bitiği*, Ankara, 1998, s. 150.

²⁸⁶ J. B. HAINSWORTH, *The Idea of Epic*, University of California Press, U.S.A., 1991, s. 1.

²⁸⁷ Ülke KARA DÜZGÜN, a.g.e., s. 72; Şakir İBRAYEV, *Destanın Yapısı*, AKM Yayınları, Ankara, 1998, s. 131.

ve Ak Hunlar da bu zayıf durumdan yararlanıp Gupta İmparatorluğunun topraklarını ele geçirmeye başlarlar. (Roux, 2004: 81)

²⁸⁸ Bazı ilim adamlarına göre Ak Hunlar Skandagupta'taya karşı koymak için söz konusu dönemde Hindistan'da bulunan Nāga devleti ile ittifak yaparlar. (bkz. Thaplyal, 2012: 261–262) Nāga Sanskrit dilinde yılan anlamına gelmektedir (bkz. Williams, 2004: 532) Ünlü Hint destanlarından olan Mahābhārata Destanının'da da Nāgalar Yılan Tanrılardır. Ayrıca Purānalar ve başka efsanelerde de Sri Lanka'nın Moriyana krallığının ikinci kralı Kaşyapa'nın Keşmir vadisini insanlarla doldurduğundan söz edilir. Kaşyapa'nın üç karısından ilkinden Nāgalar, ikincisinden Pişāçalar ve üçüncüsünden de Yakshasalar ve Rākshasalar doğmuştur. Nāgalar'ın gerçekte de yaşamış olan bir toplum olduğu güçlü bir ihtimaldir ki Hindistan'ın yedi büyük bölgesinin adından biri de Nāgadvipa'dır. Bugünkü Nāgpur kenti de o dönemlerden kalmış olsa gerektir. Bu ırk büyük olasılıkla Hint olmayan bir ırktır ve tarihi özellikleri efsaneleşerek mitoloji içindeki yerini almıştır. Tabii ki bu özelliklerinin en başında da yılan tapmaları gelmektedir. (bkz. Kaya 2002: 130), (Ayrıca Nāga Devleti için bkz. Jayaswal, 1933: 53-55).

²⁸⁹ Procopius bu elçinin isminin Eusibios olduğunu söyler. (bkz. Dewing, Procopius, 2005: 13).

²⁹⁰ Bazı kaynaklar Kavād'a yardım eden kişinin karısı olduğunu yamaktadır. (bkz. Biswas, 1973: 24).

KAYNAKÇA

ARADI, Eva, "The History of White Huns", Mikes International, Den Haag 2001.

BASHAM, Arthur Llewellyn, "The Date of The End of The Reign of Kumāra Gupta I And The Succession After His Death", Bulletin of the School of Oriental and Africa Studies, Sayı. 17, Baskı 2, Haziran, 1955.

BISWAS, Atreyi, The Political History of Hūnas, in India, New Delhi 1973.

BURRY, John Bagnell, A History Of The Later Roman Empire From Arcadius to Irene, Vol. I, London 1889.

CHAVANNES, E., Documents sur Les Tou-kiui (Turcs) Occidentaux, Quebec 2006.

DARYEE, T., Sasanian Persia The Rise and Fall of an Empire, New York 2009.

DEGUIGNES, Joseph, Hunların, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarihi-i Umumisi, İstanbul 1923..

DUTT, Romesh Chunder, A History of Civilization in Ancient India, New Delhi 2000.

---

²⁸⁸ Ülkü KARA DÜZGÜN, a.g.e., s. 606; Hilmi Ziya ÜLKEN, Türk Tefekkürü Tarihi, İstanbul, 1999, s. 29.

²⁸⁹ Mehmet AÇA, "Türk Kahramanlık Destanlarında İç Mücadele ve Yakın Akrabaları Tarafından İhanete Uğrayan Kahraman", Millî Folklor, (Kış, 1999), s. 23.

²⁹⁰ Muharrem ERGİN, Dede Korkut Kitabı, TDK Yayınları, Ankara, 1994, s. 184-198.

- ENOKI, K., "The Origine of The Ephthalit or White Huns", *East and West* 3, Bellinghom/ Wahington 1955.
- FRYE, Richard, N., *The Heritage of Persia, Great Britain* 1962.
- GARRTHWAITE, Gene.R., *İran Tarihi, Çev. F.Aytuna, İstanbul, 2007.*
- GÖMEÇ, Saadettin, *Türk-Hun Tarihi, Ankara* 2012.
- GÖMEÇ, Saadettin, *Kök Türk Tarihi, Ankara* 2009.
- GÖMEÇ, Saadettin, *Hindistan'da Türkler, Ankara* 2013.
- JAYASWAL, K.P., *History of India, Lahore* 1933.
- KAFESOĞLU, İ., *Türk Milli Kültürü, İstanbul* 1986.
- KAYA, Korhan, *Hint Mitoloji Sözlüğü, Ankara* 2002.
- KONUKÇU, Enver, *Kuşan ve Ak Hunlar Tarihi, Ankara* 1973.
- LITVINSKY, Boris Abramovich, *The Hephthalite Empire, History of Civilization of Central Asia, vol 3, Paris* 1996.
- MESÛDÎ, Murûc Ez-Zeheb, Çev. D.Ahsen BATUR, İstanbul, 2011.
- MAJUMDAR, Arun Kumar, *Concise History of Ancient Asia, Delhi* 1992.
- MAJUMDAR, Ramesh Chandra, *The Classical Age, Bombay* 1954.
- MAJUMDAR, Ramesh Chandra –ALTEKAR, Anant Sadashiv, *The Vākātaka-Gupta Age, New Delhi* 2007.
- MCGOVERN, William Montgomery, *The Early Empire of Central Asia, New York* 1939.
- ÖGEL, Bahaeddin, "Ak Hun Devleti" *Tarihte Türk Devletleri, Ankara* 1987.
- POURSHARIATİ, Parvaneh, *Decline Fall of The Sasania Empire, New York* 2008.
- PROCOPIUS, *History of Wars, Book 1, Trans. H.B.Dewing, London* 2005.
- ROUX, John Paul, *Türklerin Tarihi, İstanbul* 2004.
- SKHRINE, Francis Henry, ROSS, Edward Denison, *The Hearth of Asia, London* 1894.
- SMITH, Vincet A., *The Early History of India, London, 1924.*
- THOPLYAL, Kiran Kumar, *The Imperial Guptas, New Delhi* 2012.
- WILLIAMS, Sir M. Monier, *A Sanskrit- English Dictionary, New Delhi* 2004.